

Замість традиційної моделі праці, де людина працює в одній компанії протягом усього життя, все більше людей обирають гнучкі кар'єрні шляхи, що передбачають постійну зміну робіт або галузей. Освіта упродовж життя допомагає людям адаптуватися до цих змін і розвивати нові навички для нових можливостей. За останні десятиліття зростає усвідомленість того, що навчання та особистий розвиток не закінчуються з отриманням основної освіти. Люди все більше розуміють, що постійне самовдосконалення є ключем до успіху та задоволеності в житті [2].

Отже, концепція освіти упродовж життя відповідає на реалії сучасного світу та враховує потреби людей у постійному навчанні, розвитку та адаптації до змін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лазаренко О. Філософія освіти дорослих в контексті практичної парадигми позитивного навчання : європейський приклад для України. Філософія освіти. 2011. № 1–2 (10). С. 255–265.

2. Радул В.В., Краснощок І.П., Лебедик І.В. Дослідження особливостей самореалізації особистості : монографія. Київ : Імекс–ЛТД, 2009. 352 с.

3. Ткач Т.В. Неперервність освіти як психолого–педагогічна ідея. URL : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/iver/2008_1_1/chapters/chapter_1/chapter_1_part_1_9.pdf Key Competences for Lifelong Learning. A European Reference Framework. Brussels : European Commission, 2004. 228 p.

4. Fordham P. E. Informal, non–formal and formal education in YMCA George Williams College ICE301 Lifelong Learning Unit 2, London : YMCA George Williams College. 2003. 117 p.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ ЗАСОБАМИ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ

Федоренко Ольга

Центр підготовки і перепідготовки робітничих кадрів №1 (м. Кривий Ріг)

кандидат філологічних наук, викладач української мови та літератури

Інтелектуальне виховання учнів – одна з найскладніших проблем сучасної педагогіки і практики, коли виникає загроза взагалі втратити у моральному плані більшість дітей майбутніх громадян України різних національностей.

Козацька педагогіка, як невід'ємна складова частина української етнопедагогіки, з кожним днем все більше місця посідає в теорії і практиці відродження національної школи та педагогіки. Уже кілька десятиліть існують і користуються доброю славою монографічні дослідження, навчальні посібники, популярні книжки, брошури і статті, присвячені проблемам козацької педагогіки, провідних істориків педагогіки України Ю. Д. Руденка, В. Г. Кузя, М. К. Дмитренко, О. Т. Губка, О. О. Любара, Д. Т. Федоренка та інших авторів.

У педагогіці ХХ ст. широко і всебічно розроблені мета, завдання, засоби виховання, навчання, розвитку і зростання особистості. Відомі роботи М. Ярмаченка, О. Савченко, Ю. Руденка, Е. Сильнової, В. Олійник та багатьох інших з цієї проблеми. На жаль, проблеми інтелектуального виховання і розвитку з

використанням надбань козацької педагогіки, яким з незапам'ятних часів приділялася велика увага, в останнє століття чомусь призабулись, хоча потреба в них є вельми актуальною і необхідною.

Козацька педагогіка – феноменальне явище і складова частина української етнопедагогіки: в усній формі вона зберегла, передаючи з покоління в покоління, найкращі духовні цінності народу, досвід виховання, формування і навчання особистості, незафіксовані письмово прогресивні та результативні форми допологового виховання, батьківського опікування немовлят і дітей дошкільного віку, роботи з отроками, підлітками і юнаками та побудови взаємин між дорослими. Так виникли неписані закони лицарської честі, що передбачали:

- любов до батьків, рідної мови, вірність у коханні, дружбі, побратимстві, ставленні до Батьківщини-України;
- готовність захищати слабших, молодших, особливо дітей;
- шляхетне ставлення до дівчини, жінки, бабусі;
- непохитна вірність ідеям, принципам народної моралі, духовності (правдивість і справедливість, скромність і працьовитість тощо);
- відстоювання повної свободи і незалежності особистості, народу, держави;
- турбота про розвиток національних традицій, звичаїв і обрядів, бережливе ставлення до рідної природи, землі;
- прагнення робити пожертвування на будівництво храмів, навчально-виховних і культурних закладів;
- цілеспрямований розвиток власних фізичних і духовних сил, волі, можливостей свого організму;
- уміння скрізь і всюди поступати благородно, шляхетно, виявляти інші чесноти [3, с. 150].

Козацька педагогіка акумулювала в собі вироблені віками і апробовані часом традиції тіловиховання молоді.

У козацькому середовищі виникло, закріпилося, а потім і поширилося в слов'янському стилі кілька специфічних систем – фізичних і психофізичних вправ, що спрямовані на тіловиховання, самовдосконалення особистості. Це передусім система фізичного виховання і військового вишколу учнів різних типів шкіл (володіння луком, списом, шаблею і арканом, майстерність їзди на бойовому коні, управління і догляд за ним тощо).

Система вести наступальні й захисні бої з позиції духовності, створення «кругової неприступної оборони», системи козацького одноборства, – все це підпорядковувалося основній меті виховання незборимого воїна-захисника, богатиря, красивого тілом і духом, інтелектуально багатого [3, с. 151].

Виховання в козацьких школах і літніх юнацьких таборах здійснювалося в ході різноманітних ігор, засобами спортивних, рухливих розваг та змагань, що гартували волю і характер юних, розвивали духовність та інтелект, множили витримку, наполегливість, уміння доводити справу до кінця, до перемоги. Спортивно-фізичні ігри прямо й опосередковано впливали на формування інтелектуального рівня юного українця, на розумовий і фізичний розвиток особистості [3, с. 153].

Українці виховували підростаюче покоління на прикладах визначних козаків, козацьких традицій і законів, тому вся педагогіка носила назву козацької, її

дійовими засобами ставали народні козацькі думи й історичні пісні, легенди і народні перекази, сміховини та величезна кількість влучних афористичних творів, які потім одержать назву приказок та прислів'їв [3, с. 154].

Козацька освіта охоплювала такі ступені: дошкільне виховання, родинно-громадсько-шкільне виховання, підвищена і вища освіта (в колегіумах, вітчизняних академіях, зарубіжних університетах), військово-спортивне і національно-патріотичне загартування воїна-визволителя з лицарським кодексом честі й звитяги [2, с. 106].

Отже, високий рівень розвитку психофізичної та духовної культури козацтва, досягнення української етнопедагогіки з питань тіловиховання молоді, інтелектуального розвитку визнані й апробовані у світі, мають природне право на відновлення кращих своїх здобутків у практиці тіловиховання і духовності сучасної молоді. Успіх буде гарантовано за умови творчого підходу до практичної реалізації теоретичних узагальнень потреби відновлення на високому рівні козацького гарту, гармонійного розвитку молоді в процесі відновлення національної системи освіти [3, с. 152].

Незборима совість української нації Тарас Григорович Шевченко (1814 – 1861) не залишив праць з етнопедагогіки чи педагогіки, однак більшість його поетичних і прозових творів – то свідчення глибокого знання психології рідного народу, його побуту, звичаїв, вірувань, моралі та духовних цінностей, поетичної, музичної та художньої (малярської) творчості. Творчість Т. Г. Шевченка та його життя виховують національну самосвідомість українців упродовж століть, фактично стоять на сторожі генофонду нації.

«Буквар Южнорусській» Т. Г. Шевченка – одна з перших навчальних книг українців – має розділи: азбука, склади, цифри, лічба, текстовий матеріал, на якому вчать читати. «Буквар Южнорусській» справедливо можна вважати новаторським, бо він значно відрізняється від попередніх букварів того часу (що націлювали дітей на вивчення незрозумілих складів, назв букв). Тарас Шевченко заохочував учнів до свідомого читання, осмислення прочитаного, тобто мав на меті інтелектуальне виховання майбутніх освічених співвітчизників.

Буквар включає приказки та прислів'я, на яких Т. Г. Шевченко прагнув формувати юні душі майбутніх співвітчизників. З цього зрозумілі і світоглядні позиції Т. Г. Шевченка, і його ставлення до української етнопедагогіки, яка є сконцентрованою скарбницею вироблених віками національних уявлень про виховання і освіту, навчання і розвиток підростаючого покоління і взагалі про культуру, звичаї, обряди і традиції рідного народу [2, с. 139 – 148].

У вітчизняній педагогіці та психології поняття «інтелект» (від лат. *intellectus* – пізнання, розуміння, розум) має декілька визначень:

- відносно самостійна динамічна структура пізнавальних властивостей, яка виникає на основі спадково закріплених (і вроджених) анатомо-фізіологічних властивостей мозку і нервової системи (задатків), що формується у взаємозв'язку з ними (Л. Ф. Бурлачук);

- властивість особистості, що виражається у здатності глибоко і точно відображати у свідомості предмети і явища об'єктивної дійсності в їх суттєвих зв'язках і закономірностях, а також у творчій перебудові досвіду (М. Д. Левітов);

- адаптаційний механізм, котрий забезпечує адекватне пристосування людини до навколишньої дійсності (В. О. Моляко);

- система орієнтації на суттєве ставлення до завдань, котрі розв'язуються (П. Я. Гальперін);

- у широкому розумінні вся пізнавальна діяльність людини, у більш вузькому – мислення («Педагогічна енциклопедія»).

За визначенням М. Г. Стельмаховича, розумове виховання – цілеспрямований вплив дорослих на розвиток активної розумової діяльності дітей [4, с. 192].

«Український педагогічний словник» поняття «інтелектуальність», «інтелект» дитини (людини) визначає як розумові здібності людини: здатність орієнтуватися в навколишньому середовищі, адекватно його відобразити й перетворювати, мислити, навчатися, пізнавати світ і переймати соціальний досвід; спроможність розв'язувати завдання, приймати рішення, розумно діяти, передбачати. Структура інтелекту включає такі психічні процеси, як сприймання й запам'ятовування, мислення й мовлення та ін. Розвиток інтелекту залежить від природних задатків, можливостей мозку й від соціальних факторів – активної діяльності життєвого досвіду [1, с. 146 -147].

Відповідно й завдання розумового виховання різнобічні. По-перше, це накопичення знань, по-друге, оволодіння основними мисленнєвими операціями: вміння виконувати аналіз, порівнювати й класифікувати речі та явища. Наступне завдання розумового виховання – оволодіння інтелектуальними вміннями: загальними навчальними уміннями, що використовуються при вивченні будь-яких навчальних дисциплін (уміння читати, слухати, усно викладати свої думки, писати, працювати з книгою, вміннями і навичками самостійної роботи), і спеціальними вміннями, необхідними для оволодіння знаннями якоїсь одної навчальної дисципліни (умінням читати накреслення, виконувати обчислення тощо). Найбільш важливим завданням розумового виховання є формування наукового світогляду.

Скільки існує людство, такий час розвивається теорія та практика інтелектуального розвитку і виховання. З появою шкіл (VIII – IX ст.) формується державна політика і вимоги до інтелектуального розвитку і виховання. Ось чому сучасні педагоги і шкільні практики міцно утримують місток зв'язку з минулим з проблем інтелектуального розвитку й освіти минулих часів.

Успіх в інтелектуальному вихованні учнів буде досягнуто тоді, коли вчителі, вихователі та батьки братимуть безпосередню активну участь у вікторинах, розробці ігор і сценаріїв, уболівати за всіх, а не за когось зокрема.

Козацька педагогіка – невичерпна криниця мудрості людської про виховання молоді, інтелектуальний розвиток, про побудову взаємин між людьми, про підготовку підростаючого покоління до життя. Козацька педагогіка охоплює всі сфери людської діяльності, вона піклується про здоров'я дитини, її талановитість, людяність, виявляє турботу про старих людей.

Отже, лише комплексний підхід до практичної реалізації включення до навчально-виховного процесу матеріалів історії педагогічної думки і освіти Запорозької Січі, української етнопедагогіки дозволить досягти значних результатів у відновленні національної школи, у вихованні духовності, інтелігентності та інтелектуальності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 373 с.
2. Любар О. О., Стельмахович М. Г., Федоренко Д. Т. Історія української педагогіки / за ред. М. Г. Стельмаховича. Київ: ІЗМН МО України, 1998. 355 с.
3. Любар О. О., Стельмахович М. Г., Федоренко Д. Т. Історія української школи і педагогіки / за ред. професора О. О. Любара. Київ: Знання, 2003. 450 с.
4. Стельмахович М. Г. Народна педагогіка. Київ, 1985. 312 с.
5. Федоренко Д. Кошовий лицарів чубатих. Іван Дмитрович Сірко в українській етнопедагогіці, фольклорі та етнології: нетрадиційний навчально-виховний посібник. Кривий Ріг : Видавничий дім, 1999. 144 с.

УЧАСТЬ ГЛУХІВСЬКОГО УЧИТЕЛЬСЬКОГО ІНСТИТУТУ У ВИСТАВКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Крижанівський Віталій

Глухівський національний педагогічний університет ім. Олександра Довженка

кандидат історичних наук, старший викладач;

Центральний державний історичний архів України (м. Київ), науковий співробітник

Глухівський учительський інститут на межі ХІХ – ХХ ст. перетворився на спеціалізований педагогічний заклад, який був відомий у межах імперії якісною підготовкою вчителів для міських училищ. До прикладу, відомий український історик та педагог М. Стороженко у своїх мемуарах з пієтетом згадував інститут: «[...] вчителів було завжди призначувано до двокласних міських училищ із доброю підготовкою, а саме – Глухівського учительського інституту, що за час директорства Андрієвського, Білявського, Миловського давав таких методистів початкової середньої шкільної освіти, що не давав їх ні один університет. [...]» [5, с. 263]. Утім Глухівський учительський інститут дореволюційної доби був відомий не тільки знаними випускниками, але й активною участю у виставках у Російській імперії та за її межами. В історико-педагогічній літературі наявні лише окремі згадки про це [2; 4, с. 159 – 160].

У Російській імперії з початку 1880-х рр. складається традиція, що загальноосвітні та спеціалізовані навчальні заклади мають бути представлені в науково-навчальному відділі загальноімперських виставок. Так 1882 р. на Всеросійській виставці у Москві були представлені експонати навчальних закладів Московського, Петербурзького та Варшавського навчальних округів. На жаль, освітні заклади Київського навчального округу на ній не були репрезентовані. Утім уже на Всеросійську виставку в Нижньому Новгороді (1896 р.) керівництво Київського навчального округу готувалося ґрунтовно. Узимку 1895 – 1896 р. у Києві було організовано педагогічну виставку, на якій були відібрані експонати на виставку в Нижній Новгород. Від Глухівського учительського інституту на захід були відправлено такі експонати: план приміщення інституту, фото світлини інститутського оркестру, занять з гімнастики, 50 екземплярів книги М. Демкова «Начала воспитательного обучения в институте и деятельность педагогического совета». У праці М. Демкова комплексно було розкрито організацію